

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

מטות — מסעי

(חלק כח)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת מטות-מסעי, כ"כו תמוז, ה'תשפ"ו (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2026
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

מטות – מסעי

210

הביאו ביכורים, משא"כ, חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן" – „דויתן⁸ להם משה וגו' כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני ראובן ובני גד”.

וצריך ביאור: מאחר ש„הן לא בחרו מעצמן בתחילה” – מדוע הציע להם משה נחלה בעבר הירדן?⁹

הרמב"ן כתב לבאר¹⁰, ד„מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ויבקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה אולי אנשי מקנה היו ונתן להם חלקם”.

אבל לכאורה אין זה מובן, שהרי משה רבינו לא היה שבע רצון כלל מבקשת בני גד ובני ראובן „יותן את הארץ הזאת . . . לאחוזת”¹¹ (ולא „הארץ

א. בפרשתנו מסופר אודות בני גד ובני ראובן, שמאחר ש„מקנה רב” היה להם, ביקשו שתנתן להם אחוזתם בעבר הירדן (שהיה „ארץ מקנה”); ולבסוף הסכים לכך משה רבינו², „ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון גו' עוג גו”³.

ועולה השאלה: חצי שבט מנשה – מאן דכר שמייה?! הלא בכל הדיבורים בין משה רבינו לבני גד ובני ראובן לא הוזכר ולו פעם אחת שגם בני „חצי שבט מנשה” השתתפו בבקשה שתנתן להם נחלה בעבר הירדן⁴.

והנה, בירושלמי⁵ איתא (בנוגע להבאת בכורים), שיש חילוק בין נחלת בני גד ובני ראובן לנחלת חצי שבט מנשה, שעל נחלת בני גד ובני ראובן אי אפשר לומר „אשר נתתה לי (ה)” – שהרי „נטלתי לי מעצמי”⁶, ולכן (לדעת ר”י הגלילי) בני גד ובני ראובן לא

(1) מטות לב, א ואילך.

(2) שם, כ ואילך.

(3) שם, לג.

(4) וגם בהנאי „אם יעברו גו” (שם, כט-ל)

לא נזכר „חצי שבט מנשה” (ורק ביהושע (א, יב-יג) נאמר „ולחצי שבט מנשה גו' זכור את הדבר גו”⁷). ולהעיר מלשון רש”י (דברים ג, יח) „לבני ראובן וגד” (אלא שבמפרשי רש”י – ששולל בזה שאר בני”⁸). וראה רש”י פרשתנו שם, יז.

(5) בכורים פ”א ה”ח (הובא גם בר”ש בכורים פ”א מ”י).

(6) תבא כו, י.

(7) ראה גם ספרי תבא שם, ג.

(8) פני משה שם. ועד”ז פי’ במשנה ראשונה בכורים שם (ד”ה שאינה). – ובכמה מפרשים (וראה המובא ב„לאור ההלכה” (להרש”י זויין) שבהערה הבאה) עוד פירושים בדברי הירושלמי. ואכ”מ.

(9) ולהעיר מפרשי ע”ה (דברים ג, יג. וכן ברש”ם כ”ב נו, א) שנחלת מנשה בעבר הירדן – „ארץ רפאים” (דברים שם) – „היא אותה שנתתי לאברהם” כברית בין הבתרים (לך טו, יט). וראה המובא בס’ „לאור ההלכה” ע’ קסב. ואכ”מ.

(10) פרשתנו שם, לג. ועד”ז במושג זקנים שם. וראה גם אברבנאל שם. – בראב”ע שם (לב), „ולא הזכיר ע”ע חצי שבט מנשה בעבור היותו חצי השבט” (ועד”ז בצרור המור בתי הראשון). ולכאורה אינו טעם מספיק.

(11) פרשתנו שם, ה.

שהדבר בא אך ורק מצד משה²⁰ (וכפשטות לשון הירושלמי הנ"ל, לא נטלו מעצמן").

ב. ויובן בהקדם מה שמצינו במדרש²¹ בנוגע לרמזים שבקרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח – שכמה וכמה פרטים מקרבן מנשה היו קשורים לירושת הארץ, ואחד מהם: „ולזבח השלמים בקר שנים כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען“.

מזה מובן שנטילת חלק בעבר הירדן על-ידי חצי שבט מנשה נחשבת למעלה (כשם שאנו מוצאים בשאר הרמזים שבקרבנות הנשיאים²², שהם מורים על כמה מיני מעלות וענינים טובים כו.).

ונמצא, שיש שינוי עיקרי בין נחלת בני גד ובני ראובן לנחלת חצי שבט מנשה²³:

בנוגע לנחלת בני גד ובני ראובן בעבר הירדן איתא במדרש²⁴, שאפילו לאחר שהסכים משה לבקשתם, נחשב הדבר לענין בלתי רצוי – „אתם

.. הגלעדה וילכדה ויורש ג' ויתן משה את הגלעד למכיר ג'.

(20) ולהעיר גם מרלב"ג פרשתנו כאן.

(21) במדב"ר נשא פי"ד, ז.

(22) ולהעיר בקרבנות מנשה עצמו – ראה לעיל במדרש שם: ג' דורות .. שנטלו חלק בארץ .. יאיר .. שנטל חלק בארץ (ומכיון שלא היה לו בנים ליטול חלקו) – הקריבו כנגדו חטאת.

(23) ולהעיר מאוה"ח מסעי לד, יד.

(24) במדב"ר ותחומא סוף פרשתנו. לקו"ת בחוקותי נ, ב. – וראה לקו"ש ח"ח (ע' 187 הערה 6. ושי"ש) שעיקר החסרון הי' (לא עצם הדבר שחיבכו ממונם, אלא) זה ש"ישבו להם חוץ מא"י. ע"ש.

אשר נתן להם ה"י¹²), עד שהשווה אותם למרגלים¹³ ואין זאת אלא שלאחרי שהבטיחו „ואנחנו נחלק חושים גו"י¹⁴, וקיבלו הדבר על עצמם בתנאי כפול¹⁵ וכו', הסכים לכך משה רבינו –

ואם כן, הרי תמוה לגמרי: איך יתכן שמשה רבינו חיפש למי יוכל להציע זאת מלכתחילה, „בקש מי שירצה להתנחל עמהם“ (ולא לנחול ב„ארץ אשר נתן להם ה"י¹⁶, וזאת על שום מה – משום ש„היא ארץ גדולה יותר מן הראוי“¹⁷ (עבור בני גד ובני ראובן)?¹⁸!

ועוד: מזה שלא נזכר בכתוב כלל שחצי שבט מנשה רצו ליטול חלק בעבר הירדן, ולא הזכירם הכתוב אלא כאשר „ויתן להם משה גו"י¹⁹, משמע

(12) שם, ז.

(13) שם, ח ואילך.

(14) שם, יז ואילך.

(15) שם, כט-ל. קידושין סא, א (במשנה). ובכ"מ.

(16) ובפרט ע"פ דברי הרמב"ן עצמו (חקת כא,

כא) „שאם לא בקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא הי' מניח שם אדם אלא שתהי' לחרבה“ ע"ש.

(17) אף שהי' צ"ל „חלקים שווים“ (רמב"ן שם. ובארוכה רמב"ן פינחס כו, נד) – למה יגרע מנשה שלא לנחול כולו בארץ כנען, והרי הייתה ארץ הצבי מה צבי כו' (כתובות קיב, א)?! ויתרה מזו – לכתחילה – היו גם לבני גד ולבני ראובן חלק בארץ.

(18) בצרור המור מבאר שזה הי' „להגין עליהם (בני גד ובני ראובן) ולהצילם מצרתם“ (כי זכות יוסף הי' עם כל השבטים. ע"ש) – וצריך ביאור, דאין יתכן לצוותם שלא להכנס „לארץ כנען לגבולותי“ כדי להגין על בני גד כו' שרצו מנצמם להשאר בעבר הירדן? וראה לקמן סעיף ח ואילך ע"ד ערי הלויים בעבר הירדן.

(19) וראה פרשתנו שם, לט"ט: וילכו בני מכיר

חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות . עליהם נאמר²⁵ נחלה מבוהלת וגו' ;

משא"כ בחצי שבט מנשה, לא זו בלבד שאין זה חסרון, אלא אדרבה – זהו ענין נעלה הקשור לקרבן מיוחד לה!

[ועפ"ז יומתק דיוק לשון המדרש „אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים . . וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל”²⁶ . . . אלו בני ראובן ובני גד אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם . . עליהם נאמר נחלה מבוהלת וגו'”²⁴, מבלי להזכיר עמהם „חצי שבט מנשה”²⁷ – לפי שנטיילת חלק בעבר הירדן על-ידי חצי שבט מנשה לא היתה מפני חיבוב ממון²⁸, אלא היה זה ענין טוב²⁹

(ויתירה מזו: הם לא בחרו בכך מעצמם, אלא משה רבינו נתנו להם, כנ"ל).

וצריך ביאור: מהי המעלה בקבלת חלק בעבר הירדן?

ועוד: מדיוק לשון המדרש²¹ – „כנגד שבט מנשה שנחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען” – משמע, שעיקר המעלה אינה בקבלת חלק (גם) בעבר הירדן, כי אם בכך ש„נחלק לשנים”.

ואינו מובן: מהו העילוי שבהתחלקות נחלתם „לשנים”³⁰?

[ובפרט שמצינו במקום אחר במדרש³¹ שהדבר נחשב לעונש – „מנשה גרם לשבטים לקרוע לפיכך נתקרעה נחלתו חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען”, ואילו מהמדרש הנ"ל לגבי קרבנות הנשיאים עולה שזהו ענין למעליותא³²].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מסופר בתורה³³ „וראהו ה' – למשה רבינו קודם הסתלקותו – את כל הארץ גו' ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם גו' לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך גו'”. ומובן, שלא היה הדבר סתם לשם ראייה בעלמא, אלא ראיית משה פעלה ענין

(25) משלי כ, כא. פרש"י שם.

(26) במדב"ר פרשתנו פכ"ב, ז. תנחומא שם ה.

(27) וכן לא הוזכר בפרש"י משלי שם. – אף

שבפשטות י"ל שנקט העיקר (ע"ד תי' הראב"ע הנ"ל).

(28) ולהעיר, שהטעם המבואר בספרים (תפארת יהונתן פרשתנו לב, א) „למה דוקא לשני שבטים הללו ה' מקנה רב” – לא מצינו אצל מנשה. שהרי לא נזכר שלמנשה ה' „מקנה רב” [וגם הרמב"ן כתב „אולי אנשי מקנה היו”. ובסוף פירושו כתב טעם אחר מדוע חצי שבט מנשה רצו לנחול בעבר הירדן. ע"ש]. וראה מלבי"ם ליהושע (כב, ח).

ולהעיר מאה"ת פרשתנו (ע' א'שלט) ועוד, דזה שבני גד ובני ראובן בחרו להיות רועי צאן הוא דוגמת עבודת השבטים שהיו רועי צאן כדי שיוכלו להיות תמיד בבחי' ביטול – דלא כעבודת יוסף (אבי מנשה) שעניני עוה"ז לא הטרידו אותו. ע"ש.

(29) ומה שגם הם „גלו תחלה מכל השבטים” (במדב"ר ותנחומא (שבעה"ע 26) – ע"פ דה"א ה, כו) – י"ל שזה ה" (כפשטות הפסוקים) מפני חטאם אז (דה"א שם, כה).

(30) ראה ש"ך עה"ת פרשתנו (בשם מורו) שזה ה' „כדי שלא תשתכח האחוה”. ע"ש.

(31) ב"ר פפ"ד, כ. וראה גם חזקוני ומושב זקנים (ממדרש לקח טוב) כאן.

(32) ומדרשות חלוקות הם, או דתרווייהו איתנהו בזה, כמו שמצינו בכמה ענינים. וראה הערה 28 בסופה.

(33) ברכה לד, א ואילך.

לגאולת ישראל, שכל ענין הגאולה, כולל הגאולה העתידה, קשור למשה רבינו⁴². וזהו גם אחד הביאורים להדגשת הכתוב בנוגע לגאולה העתידה⁴³, „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות” (ועל-דרך-זה בכתובים נוספים⁴⁴ המשוים את הגאולה העתידה ליציאת מצרים) – כי עם היות הגאולה העתידה גאולה גדולה יותר מגאולת מצרים⁴⁵ (בהיותה גאולה שלימה ונצחית שאין אחריה גלות), הרי גאולת מצרים (על-ידי משה רבינו) היא השורש ונתנת הכח לגאולה העתידה⁴⁶.

ולפיכך גם (ירושת) הארץ – בהיותה ענין עיקרי במציאות עם ישראל⁴⁷ (נוסף להיותה דבר עיקרי בקיום התורה ומצוות, אשר כמה וכמה מהן תלויות בארץ⁴⁸) – הרי היא תלויה בפעולת משה רבינו. ולכן, אע”פ ש”שמה לא תעבור”⁴⁹, אבל (לכל

של „קידוש”³⁴, וכדברי הגמרא³⁵, „כל שהראהו הקב”ה למשה (כדכתיב ויראהו ה’ גו’) חייב במעשר”.

ואחד הביאורים בטעם שהוצרך משה רבינו דוקא לראות „את כל הארץ” (ובכך לפעול את ה”קידוש”):

כל הענינים הקשורים לעצם מציאותם של ישראל נעשו ונפעלו על-ידי משה רבינו. וכמו שמצינו בנוגע לתורה – ש”משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו”³⁶, ו”כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה מסיני”³⁷. וכפתגם הידוע³⁸ ש”לא יהיה עוד הפעם מתן תורה”. שכן, גם מה שמשחיל למד את ישראל (בלשון רש”י³⁹ – „סוד טעמיה ומסתר צפונותיה” (של התורה), ויתירה מזו (בלשון המדרש⁴⁰) „תורה חדשה מאתי תצא”, הנה כל זה ניתן כבר במתן תורה⁴¹ (על-ידי משה רבינו), אלא שמשחיל יגלה זאת.

ועל-דרך-זה אנו מוצאים בנוגע

42) וכמחזיל דמשה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון (ראה שמו”ר פ”ב, ו. דבר”ס ספ”ט. זח”א רנג, א (ובהנסמן בהערה הבאה). ש’ הפסוקים פ’ ויחי. תו”א משפטים עה, ב).
43) מיכה ז, טו – הובא בזח”ג (רעו, ב. רעה, ב) ותקו”ז תכ”ב (סז, א) בקשר להגאולה ע”י משה.
44) ישעי’ יא, יא (ובמפרשים שם). שם, טז. ועוד.

45) נפלאות בערך יצי”מ (ראה אוה”ת נ”ך למיכה שם. וש”נ).

46) ד”ה כימי צאתך תש”ח רפי”ב (סה”מ תש”ח ע’ 164).

47) ראה מכילתא בשלח טו, יז. תנחומא ראה ח. ועוד. לעיל ע’ 176-7.

48) ראה ד”ה אל תצר לאדהאמ”צ (מאמרי אדהאמ”צ דברים ח”א ע’ ה ובהנסמן שם). – ולהעיר מספרי (ורש”י) עקב יא, יז (יח). רמב”ן אחרי (יח, כה) בארובה.

49) ברכה שם, ד.

34) ראה צפע”נ (המלוקט) עה”ת שם (ובכ”מ) שראיית משה הייתה „לקדש האויר”. ע”ש. – וראה ע”ד פעולת ראיית משה ע”ד החסידות – ד”ה ואתחנן בלקו”ת ואוה”ת (ר”פ ואתחנן). שעה”ת ח”ב חינוך (כט, סע”ב וא”ת). ועוד.

35) ב”ב נו, א ורשב”ם שם.

36) ריש מס’ אבות.

37) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ”ב ה”ד. ועוד (ראה הנסמן בלקו”ש ח”ט ע’ 252 הערות 20-21. ועוד).

38) המשך תרס”ו ריש ע’ כג. ע’ תקמו. ועוד.

39) שה”ש א, ב.

40) ויקר”פ פ”ג, ג (וראה רד”ל שם) – הובא בתרס”ו שם (ריש ע’ כג). רמ”ז לזח”ג רעו, ב. וראה זח”ג כג, רע”א. יל”ש ישעי’ כו, ב (רמז כנט).

41) ראה המשך תרס”ו שם (ע’ תקמו): הכל נמשך בעולם. . כבר נכלל כו’.

מסעי⁵⁶) – בדוגמת „ירחיב ה' אלקיך את גבולך“.

[ובפרט, שבנוסף לכך שגם ארץ קיני קניזי וקדמוני – אדום מואב ועמוז⁵⁷ – מקומן בסמיכות לעבר הירדן⁵⁸, הרי כיבוש ארץ סיחון ועוג כלל גם חלק מארץ עמון ומואב, כמאמר חז"ל⁵⁹ „עמון ומואב טיהרו בסיחון“].

וי"ל שזהו חילוק עיקרי בין נחלת בני גד ובני ראובן לנחלת חצי שבט מנשה:

נחלת בני גד ובני ראובן בעבר הירדן (א) באה מצד בקשה שלהם, (ב) מחמת ש„חבכו את ממונם“, (ג) ובאופן כזה, שהיו נכונים לוותר לשם כך על חלקם בארץ „אשר נתן להם ה'“¹².

משא"כ נחלת חצי שבט המנשה באה לידם באופן הפכי – חלקם בעבר הירדן ניתן להם על-ידי משה רבינו, ועי"ז היתה ירושת הארץ בביאה

הפחות) היה צריך להתקיים „הראיתיך בעיניך“⁴⁹.

ד. והנה, בנוגע לענין ירושת הארץ מצינו שלעיתיד לבא יהיה חידוש עיקרי – „ירחיב ה' אלקיך את גבולך“⁵⁰: בני ישראל ירשו אז (לא רק את ארץ שבועה עממין, אלא) גם את ארץ קיני קניזי וקדמוני⁵¹.

ומאחר שכל העינים צריכים „לעבור“ דרך משה רבינו – וכנ"ל, שאפילו „תורה חדשה מאתי תצא“ שיגלה משיח צדקנו ניתנה על-ידי משה – צריך לומר שגם לענין ירושת ארץ קיני קניזי וקדמוני (שלא היו בכלל „ויראהו ה'“⁵²) יש שייכות למשה רבינו⁵³.

ויש לומר, שזהו הטעם לכך שמשה רבינו נתן חלק בעבר הירדן לחצי שבט מנשה, כי ענין עבר הירדן הוא מעין דוגמת ענין „ירחיב ה' אלקיך את גבולך“ – זוהי הוספה על „גבולך“. שכן, אפילו לפי הדעות⁵⁴ שעבר הירדן נכלל אף הוא בארצות שהובטחו לאברהם בכרית בין הבתרים, מכל מקום זוהי הוספה על „ארץ כנען לגבולותיה“⁵⁵ (כפי שפורטו בפרשת

56) שם, ג ואילך.

57) רש"י לך טו, יט (מב"ר שם). רש"י דברים ב, ה. וראה ב"ב שם (וברשב"ם שם ד"ה תניא). ועוד. וראה ד"ה אל תצר לאדהאמ"צ שם ע' יוד ואילך (וראה בהנסמן בתחילת המאמר שם). – הדיעות בזה ראה אנציקלופדי תלמודית שם. וש"נ.

58) ראה רמב"ן חוקת (כא, כא) הטעם שרצה משה להשאיר ארץ סיחון ועוג חרבה – כי „משה ה' יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים וה' חפץ שיהי' כל רכושם מעבר לירדן כו"ו. – ולהעיר מדה"א אל תצר שם ע' יא (בהמשך למ"ש שם שארץ מואב לא נחשב בכלל א"י) „וכמ"ש בספרי (תבא כו, ג) אשר ה' נותן פרט לעבר הירדן שנטלת מעצמך כו"ו.

59) גיטין לח, א. וש"נ. רש"י חקת כא, כו.

50) פ' ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

51) ספרי ראה שם. רש"י שופטים שם. ב"ר ספמ"ד. רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ד (וראה שם הל' מלכים פי"א ה"ב). ועוד.

52) ב"ב נו, א.

53) ראה צפע"נ עה"ת (ואתחנן ג, כו. האזינו לב, מט. ברכה שם, ד) שגם ג' האומות ראה משה (אלא – לא באופן של „ויראהו ה'“ כ"א רק „הראיתיך בעיניך“). ע"ש.

54) ראה אנציקלופדי תלמודית ערך א"י (ע' הרירו) וש"נ. לקו"ש ח"יג ע' 125 הערה 20 (וש"נ).

55) ל' הכתוב – מסעי לד, ב.

ולתבוע, "תנה לנו אחוזה"⁶⁶. והרגש זה של בנות צלפחד בא מצד חיבת הארץ של שבט מנשה בכללו⁶⁷, כמו שמצינו בקרבן מנשה בחנוכת המזבח, שכמה וכמה פרטים היו קשורים לנטילת חלק בארץ (כנ"ל בס"ב).

ומאחר ששבט מנשה הצטיין בענין חיבת הארץ – בחר בו משה רבינו, שחלקו בארץ יבטא "מעין ודוגמא" מירושת הארץ לעתיד לבא.

ו. ויש להוסיף ביאור בזה – על-פי מה שנתבאר בעבר כמה פעמים⁶⁸ בתוכן הרוחני של עבודת מנשה, כמרומו בשמו, "מנשה" – על שם, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי⁶⁹: שמו זה מזכיר ומזהיר כי הוא נמצא במקום המבקש להשכיח, את כל בית אבי, וזה גופא מעורר בו תנועה של תשוקה לצאת ממקומו ו, לקפוץ⁷⁰ ממצב זה – החלטה שלא לשכות, אלא להשאר דבוק ל, "בית אבי".

ומשמעות הדברים בעבודה רוחנית: בהיותו בגלות, מזכירה הגלות ליהודי בכל שעה שהוא נמצא במצב העלול להוביל לשכחת, "בית אבי", וזה גופא פועל עליו שלא ישכח – שירגיש

הראשונה מעין ודוגמת ירושת הארץ לעתיד לבא⁶⁰!

ומהאי טעמא נתן זאת משה דוקא באופן של "חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען"²¹ – להדגיש שאצל מנשה לא היה זה ענין של ויתור ח"ו על נחלה בארץ ישראל, שכן יש להם חלק בארץ ישראל⁶¹, אלא היה זה בדוגמת ירושת הארץ לעתיד לבא, שתהיה באופן של "נחלק לשנים": חלק אחד מבני ישראל יהיו בארץ שבעה עממין, וחלקם השני בארץ קיני קניזי וקדמוני.

ה. ועפ"ז יובן גם הטעם שבחר משה לתת חלק בעבר הירדן (לחצי) שבט מנשה דוקא:

שבט מנשה הצטיינו בחיבתם היתירה לארץ ישראל, כמו שמצינו (לעיל בחומש זה⁶²) במעשה בנות צלפחד ("למשפחות מנשה בן יוסף"), שחיבתן לארץ⁶³ היתה רבה כל-כך, עד אשר "ותעמודנה לפני משה . . וכל העדה גו"⁶⁴ (לכאורה היפך ההנהגה ד, "כל כבודה בת מלך פנימה"⁶⁵) לדרוש

(60) להעיר מילקוט דוד פרשתנו (בשם מפרשים) דנתינת עבר הירדן ("חלק משאר האומות") לבני גד ובני ראובן היתה, התחלה על לעתיד" כאשר בני יזכו, "לירש את כל העולם". וראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 545 ואילך.

(61) ואדרבה – רובם נחלו בארץ (רמב"ן פרשתנו שם, לג.) – ולהעיר מש"ך עה"ת פרשתנו כאן ש, "בנות החצי בא"י הם נשואות לאלו שבעבר הירדן כו".

(62) פינחס כו, א ואילך.

(63) רש"י שם, א.

(64) שם, ב.

(65) תהלים מה, יד. הובא ברמב"ם הל' אישות פ"ג סה"א.

(66) פינחס שם, ד.

(67) ולהעיר מפרש"י שם כו, א: יוסף חבב את הארץ . . בנותיו חבבו כו' – ומוזה מובן, שאצל היתה חיבת הארץ יותר משאר נשי ישראל, אף שכולן, היו מחבבות את הארץ" (רש"י שם כו, סד).

(68) לקו"ש חט"ו ע' 433 ואילך. ח"כ ע' 241 ואילך.

(69) מקץ מא, נא.

(70) שזהו הפירוש דשם מנשה – כי נשני גו" (רש"י וישלח לב, לג. וראה לקו"ש חט"ו שם הערה 13).

והתשוקה לירושלים, ומשום כך ממלא אבינו שבשמים את געגועי הבן, ואזי "זוכה ורואה בשמחתה",

בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ויהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים⁷⁴, במהרה בימינו ממש.

* * *

ח. על-פי המבואר לעיל – בנוגע לטעם נתינת חלק בעבר הירדן לחצי שבט מנשה – יש לכאר גם ענין תמוה בפרשת מסעי:

בפרשה זו⁷⁵ מדובר אודות הערים שקבע הקב"ה לתתן ללויים, "לשבת", ופירטן הכתוב⁷⁶ – "את שש ערי המקלט וגו' ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר". ולאחר מכן באה פרשת ערי מקלט⁷⁷, ושם נתבאר⁷⁸ מקומן של שש ערי המקלט, "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען".

ועולה התמיהה: מאחר שאנו רואים שקבלת הנחלה בעבר הירדן היתה דבר בלתי רצוי (כדמוכח מתוכחת משה רבינו, בתוקף רב ובחריפות, לבני גד ובני ראובן) – אם כן, איך יתכן שהקב"ה ציוה לתת ללויים ערים לשבת בעבר הירדן!?

[ובודאי אין טעם הדבר משום ששבט לוי חיפשו אחר מקום מקנה – שהרי ענינו של שבט לוי הוא, וילוו

שמקומו אינו כאן; מקומו הוא בבית אביו המלך⁷¹.

[וזהו החילוק בין אפרים למנשה: אפרים – על שם "כי הפרני אלקים בארץ עניי"⁷² – מורה על העילוי ("הפרני") הנפעל על-ידי העבודה בתוך (ועם) חושך הגלות ("ארץ עניי"); משא"כ ענינו של מנשה הוא להיפך, שאינו יכול להשלים עם הגלות, והוא נתון בתשוקה תמידית לשוב לבית אביו].

ומאחר שמצב של שיבה ל"בית אבי" לאמיתתו הוא במצב של גאולה אמיתית (שאינן אחריה גלות), על כן ניתן למנשה דוקא חלקו בארץ באופן כזה, שיהיה הדבר דוגמת ירושת הארץ לעתיד לבא.

ז. פרשת מטות נקראת תמיד בבין המצרים – ומזה, שלענין הנ"ל (שמצד הגעגועים של שבט מנשה לארץ ישראל ניתן לו חלק בארץ בדוגמת ירושת הארץ לעתיד לבא) יש שייכות מיוחדת לזמן זה:

בין המצרים הוא זמן האבילות על התחלת החורבן והגלות בכלל. ותנועה זו, להתאבל על החורבן כו', נובעת מהרגש של "מנשה" בתכלית – שאין אדם יכול לשכוח את "בית אבי" והוא נתון בגעגועים תמידיים לשוב אל (ירושלם) הארץ כו'.

ו, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה⁷³ – כי, כנ"ל, האבילות גופא מבטאת את הגעגועים

74 זכרי' ח, יט. רמב"ם סוף הל' תעניות.

75 לה, א ואילך.

76 שם, ו.

77 שם, ט ואילך.

78 שם, יד.

71 ראה ברכות ג, סע"א.

72 מקץ שם, נב.

73 תענית ל, ב. ב"ב ס, סע"ב.

בסגנון אחר: אין פירוש הדבר שהתורה קבעה מלכתחילה שמקום הנחלה של חלק מהלויים יהיה בדוקא בעבר הירדן, אלא התורה חייבה את בני ישראל למסור חלק מנחלתם ללויים.

ואין להקשות – איך יתכן שמקומם של הלויים, שענינם עבודה ושירות במקדש, יהיה בערים שבעבר הירדן? – כי בלאו הכי לא כל הלויים התעסקו (בבת אחת) בעבודה במקדש, וכדמוכח מזה גופא שניתנו להם מ"ח ערים⁸⁵ לשבת; ועוד זאת: מפורש בכתוב שצריך לתת ללויים, "מגרש לערים סביבותיהם. . לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם"⁸⁶. ואם כן, יתכן שבין בני לוי היו גם אנשי מקנה⁸⁷, שמתאימים להם

עליך וישרתך"⁷⁹, עבודה ושירות במקדש (ולא התעסקות במקנה).]

– אין הכי נמי, שיש צורך בערי מקלט גם בעבר הירדן (ואדרבה, הדבר נצרך שם יותר מאשר בארץ כנען⁸⁰), אבל אין בכך לתת טעם להתיישבות הלויים שם.

ט. על-פי פשטות יש לומר: בציווי לתת ערים ללויים, "לשבת", דייק הכתוב לומר⁸¹, "צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת ארצותם ערים לשבת". כלומר, אין פירוש הדברים שהערים ניתנות להם בתור נחלה מהקב"ה⁸², אלא זהו חיוב על בני ישראל, שמחובתם למסור חלק מהנחלה שלהם ללויים (על-דרך⁸³ חיובם להפריש מעשר מתבואתם ופירותיהם כו').

ומאחר שבפועל היו מבני ישראל שקבלו נחלה בעבר הירדן, חל בדרך ממילא חיוב גם עליהם לתת חלק מנחלתם ללויים⁸⁴.

(79) קרח ית, ב.

(80) ספרי (ורש"י) פרשתנו שם. מכות ט, סע"ב.

(81) שם, ב.

(82) ראה גם לעיל ע' 122 והערה 67.

(83) ראה ראב"ד הל' שמיטה ויובל פי"ג ה"י.

(84) ועד"ז י"ל בפשטות הטעם שנצטוו בני

לתת ממלקוח השבי דמלחמת מדין לאלעזר הכהן ולהלויים (מטות לא, כח"ל) – אף ש"לא יהי לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק (בביזה. רש"י) ונחלה עם ישראל" (שופטים ית, א. וראה גם קרח ית, כ ובפרש"י. רמב"ם הל' שמיטה ויובל שם (מהשיעור דעש"ק זה – תשמ"ו)) – כי החיוב

ה' על בני, שהם יתנו ממחציתם ללויים (ועד"ז מאנשי המלחמה – תרומת המכס לאלעזר הכהן), ע"ד שמחייבים להפריש מעשר ללויים, ואי"ז בגדר לקוחת שלל.

[ועפ"ז מתורצת הוספת הכתוב במטות שם „ונתתה אותם ללויים) שומרי משמרת משכן ה" – דמאי קמ"ל כאן – אלא שזהו טעם נתינת תרומת המכס ללויים, מפני שהם „שומרי משמרת משכן ה"„ וכמו שנאמר גבי מעשר (קרח שם, כא) „ולבני לוי. . נתתי כל מעשר בישראל. . חלק עבודתם. . עבודת אהל מועד". וראה לקו"ש חכ"ג ע' 211 הערה 55.]

וראה ע"ד ההלכה – ראב"ד ובנ"כ הרמב"ם שם. וראה בארוכה לקו"ש ע' 207 ואילך.

(85) שהיו מפוזרות בכל שבטי ישראל (פרשתנו שם, ח. ונפרטו ביהושע קאפיטל כא).

(86) פרשתנו שם, ב"ג.

(87) ראה בכורות ז, ב.

תירוץ מספיק לכאורה, כי הטעם (בפשט"מ) לזה שאין להם חלק בביזה אינו משום שאינם יוצאים למלחמה אלא משום ד"אשי ה' ונחלתו יאכלון" (שופטים סט).

(* לכאורה י"ל דמלחמת מדין שאני, כי גם שבט לוי השתתף בהמלחמה (רש"י מטות לא, ד – מספרי שם) ולכן נטלו חלק בביזה (וראה לשון הרמב"ם שם י"ב. לקו"ש חכ"ג ע' 211). אבל ע"ד הפשט אינו

באופן שהיה אצל בני גד ובני ראובן (שרצונם בכך היה מפני ש, חבבו את ממונם). אך עצם נטילת עבר הירדן למקום נחלה – יתכן שיהיה, אדרבה, מעין ודוגמת ירושת הארץ לעתיד לבא, כנ"ל.

ועל כן, אדרבה: דוקא שבט לוי, שלא נכשלו בחטא המרגלים, לפי שהיתה בהם חיבת הארץ ביותר (על-דרך שבט מנשה⁹⁰), ישיבתם בארץ היתה בדוגמת לעתיד – בכך שהיו להם ערים לשבת (לא רק בארץ כנען לגבולותיה, אלא גם בעבר הירדן⁹¹).

(משיחות ש"פ צו תשמ"ה;

ש"פ מסעי תשמ"א)

90) להעיר ממשנת בלקו"ש ח"ב (ע' 238 ואילך) הנקודה המשותפת בין לוי ויוסף דשניהם היו למעלה משעבוד מצרים וענין הגלות (ומנשה הוא במקום יוסף – ראה שם ע' 241 ואילך). ע"ש. 91) ע"ד שינתנו להלויים ג' ערי המקלט שיתוספו בימי המשיח (רמב"ם שם רפי"ג) בארץ קיני קניזי וקדמוני (רמב"ם הל' רוצח שם), כבר ה' בעבר הירדן בכיבוש הראשון.

יותר המגורים בעבר הירדן, בארץ מקנה.

י. אולם, סוף-סוף אין הדבר מחוור לגמרי, כי, בידעו שעיקר מקום הנחלה של בני ישראל צריך להיות בארץ כנען – למה ירצה הלוי לדור בעבר הירדן? ובפרט שמצינו ששבט לוי לא נמשכו⁸⁸ אחר חטא המרגלים⁸⁹ (כשאר ישראל) – ואם כן, בודאי היה להם רצון חזק להכנס לארץ ישראל!

אלא שעל-פי המבואר לעיל בנוגע לחצי שבט מנשה, יש לומר שהיא הנותנת – ובהדגשה:

אימתי נחשב הרצון לקבל נחלה בעבר הירדן לדבר בלתי רצוי – רק

88) ראה רש"י במדבר א, מט (וראה דברי דוד ועוד שם). רש"י שלח יד, כט. וראה באר מים חיים ודברי דוד ועוד לפרש"י דברים א, כג. ואכ"מ.

89) שעי"ז היתה טענת משה לבני גד ובני ראובן, "כה עשו אבותיכם גו'" (מטות לב, ח ואילך).

